

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ : มุมมองของอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ The Role of Buddhism on the National Development: Puey Ungphakorn's viewpoint

เจตน์ ตันติวณิชานนท์

Jade Tantivanichanon

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Thailand.

Email: jadecompass@hotmail.com

Doi : 10.14456/jmcupeace.2016.69

บทคัดย่อ

ปูชนียบุคคลทางด้านเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นที่รักเคารพนับถือ ยกย่อง และได้รับการยอมรับในเรื่องของคุณงามความดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย การอุทิศตนเพื่อสังคมและประเทศชาติ ทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเศรษฐศาสตร์ จะต้องนึกถึงศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ เป็นท่านแรก ท่านเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนั้น ท่านยังเคยดำรงตำแหน่งสำคัญในระดับชาติหลายตำแหน่ง เช่น ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในส่วนของระดับนานาชาติ เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้มีมติยกย่องให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลก

ปวย อึ้งภากรณ์ แสดงทัศนะว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญในการพัฒนาชาติโดยต้องช่วยสร้างสังคมที่มีสมรรถภาพ บุคคลต้องมีอิสรภาพและเสรีภาพ สังคมต้องมีความยุติธรรมบนฐานความเมตตากรุณาของผู้คน ดังนั้น การพัฒนาชาติจึงจำเป็นต้องใช้ทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ปวย อึ้งภากรณ์, บทบาทของพระพุทธศาสนา, การพัฒนาชาติ

Abstract

The venerable person in economics, who is beloved, respected, praised has been accepted in terms of virtue, integrity, faith in democracy, the dedication for the society and the nation. People, especially economists must think of Professor Dr. Puey Ungpakorn at first. He held the position of the Rector and Dean of the Faculty of Economics, Thammasat University. In addition, he held for many important national positions such as Governor of the Bank of Thailand. In the international, on 18 November, 2015 Professor Dr. Puey Ungpakorn has been named by The United Nations Educational, scientific and cultural organization of the United Nations Organization or UNESCO as one of the world's most important people.

Puey Ungphakorn has mentioned that Buddhism has played an important role on the national development. For example, it helps people to have freedom and independence, and also makes the society to be efficient. More importantly, the society needs the righteousness which based on the kindness of the people. In conclusion, the national development needs both secular and religious matters to develop the country for being a sustainable society.

Keyword: Puey Ungphakorn, Role of Buddhism, National Development

บทนำ

สังคมไทยในอดีตไม่ได้แยกโลกออกจากธรรมอย่างชัดเจน ถือว่าหน้าที่ของผู้ปกครอง โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่แค่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขเท่านั้น หากยังจะต้องอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและผดุงศีลธรรมของราษฎร รวมถึงการเป็นแบบอย่างด้านการประพฤติธรรมและสามารถสั่งสอนธรรมแก่ราษฎรได้ด้วย ส่วนพระพุทธศาสนาดั้งเดิม หลักธรรมหรือประเพณีไม่ได้แยกสิ่งที่เรียกว่า “โลก” กับ “ธรรม” ออกจากกันอย่างชัดเจน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีแต่เรื่องทำจิตใจให้พ้นจากความทุกข์อย่างเดียว หากยังครอบคลุมถึงเรื่องทางโลก เช่น การประกอบอาชีพ (สัมมาอาชีพะ) การปกครองเพื่อให้เกิดสังคมที่สงบสุข (จักรวรรดิวัตร) การปฏิบัติธรรมหรือทำสมาธิภาวนาต้องอาศัยปัจจัยทางโลก เช่น อาหาร ที่อยู่อันสงบวิเวก ฉันทะ การทำมาหากินไปจนถึงการปกครองซึ่งถือว่าเป็นเรื่องทางโลก จำเป็นต้องมีธรรมเข้าไปกำกับเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิตและสังคมฉันทนั้น โดยที่จุดหมายในขั้นสุดท้ายของกิจกรรมทางโลกนั้นก็ต้องเป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามของธรรมด้วย (Phra Paisal Visalo, 2009; 101)

เมื่อ “โลก” และ “ธรรม” ถูกแยกขาดจากกันในสังคมสมัยใหม่ จากการตั้งเอาการศึกษาสำหรับประชาชนให้ไปอยู่นอกกำแพงวัด จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการดึงบทบาททางโลกแทบทั้งหมดออกจากมือของพระสงฆ์ ในขณะที่วัดจำกัดตัวเองอยู่ในฝ่ายธรรม ส่วนรัฐมองว่าตนเองอยู่ฝ่ายโลก จึงไม่ยอมที่จะเกี่ยวข้องกับธรรม การปกครองกลายเป็นเรื่องทางโลก ไม่มีมิติทางธรรมอีกต่อไป ก่อให้เกิดผลตามมา คือ ธรรมะถูกแยกขาดจากชีวิตประจำวันของผู้คน การประกอบอาชีพและการทำมาหากินไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมะ ทำให้เกิดเหตุการณ์เอาเปรียบลูกค้า เช่น โกหกฉ้อโกงก็สามารถทำได้เพราะถือเป็นเรื่องธุรกิจ เมื่อเข้าวัดจึงค่อยทำบุญ ทำให้ธรรมะอยู่ในบางซอกมุมของชีวิต เช่น เวลาเข้าวัด หรือในความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเท่านั้น กลายเป็นว่าต่างคนต่างอยู่ ไม่ไปมาหาสู่กัน ในระยะหลังหนีไม่พ้นเรื่องของเงินหรือผลประโยชน์ กล่าวคือฆราวาสเข้าวัดเพราะหวังโชคลาภจากพระสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์เข้าหาฆราวาสเพราะต้องการเรียกรับเงินสร้างโบสถ์วิหาร เงินกลายเป็นตัวกลางความสัมพันธ์ระหว่างพระกับฆราวาสแทนที่จะเป็นการมาร่วมมือกันด้วยความตระหนักว่าโลกกับธรรมนั้นแยกจากกันไม่ได้ โดยเฉพาะปัจจุบันในยุคที่กระแสวัตถุนิยมครอบงำงานชีวิตและจิตใจโยยหาแต่ทรัพย์สมบัติ มนุษย์ถูกลดค่าเป็นเพียงก้อนวัตถุที่หาสิ่งบำรุงบำเรอชั่วคราว ดังนั้นความรักสัจจะและไฟแสวงหาความจริงจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับยุคนี้ เพราะสามารถฟื้นฟูจิตวิญญาณและความเป็นมนุษย์ให้กลับมามีความหมายขึ้นใหม่ในตัวเรา ชีวิตของพวกเขาต่างต้องการความหมาย แต่จะหาความ

หมายนั้นได้อย่างไร ชีวิตและงานของอาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์เป็นอีกตัวอย่างที่สามารถให้ความหมายแก่เราได้ เพราะเป็นประจักษ์พยานแห่งการใฝ่ความจริงที่มีความสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น (Phra Paisal Visalo, 2009; 16) โดยเฉพาะแนวคิดของอาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ ที่กล่าวถึงการพัฒนาชาติอย่างน่าสนใจว่า

เรื่องการพัฒนาประเทศนี้ ถ้าจะพิจารณาจากทัศนะของปัจเจกชนคงจะเป็นประโยชน์ดี เพราะแท้จริงวัตถุประสงค์ที่เป็นแก่นสำคัญของการพัฒนา คือ การส่งเสริมให้มนุษย์แต่ละคนอยู่ดีกินดี และให้สังคมหรือชุมชนของมนุษย์มีคุณภาพและสวัสดิภาพสูงขึ้น

เมื่อเรากำหนดทราบแล้วว่ามนุษย์แต่ละคนต้องการอะไรบ้าง และความต้องการนั้นๆ เป็นความต้องการอันสมควร เราก็จะสามารถศึกษาหาซึ่งยังขึ้นถึงหน้าที่รับผิดชอบของรัฐบาล ทั้งนี้โดยสมมติว่าหน้าที่ของรัฐบาลคือการอำนวย (Ungphakorn, 2002 : 295)

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะว่า “แท้จริงแล้วถ้าพิจารณาไปโดยลึกซึ้ง จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชาติเป็นเรื่องของวิชาการทุกแขนง รวมทั้งวิชาศีลธรรมจรรยา” (Ungphakorn, 2002 : 246) ท่านเน้นเสมอว่าควรนำศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติ ซึ่งน้อยคนจะนำแนวคิดในพระพุทธศาสนามาอธิบายให้ผู้คนในสังคมได้เข้าใจอย่างชัดเจนและน่าสนใจ หากสังเกตในงานเขียนของอาจารย์ป้วย จะเห็นว่าท่านชอบนำธรรมะและพุทธภาษิตมาประกอบเสมอ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ในสมัยท่านดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะนี้ได้กล่าวถึงอาจารย์ป้วยว่า ท่านชอบพูดเรื่องธรรมะและนำหลักธรรมไปกล่าวเสมอ แม้หลักธรรมที่คนไม่ได้กล่าวถึงกัน ท่านยังนำมากล่าวได้ แสดงว่าท่านต้องศึกษาอย่างลึกซึ้ง จะเห็นได้ว่าท่านพอใจหลักความประพฤติอันเป็นตัวจริยธรรมแท้ จึงคิดว่าท่านไม่สนใจศาสนาในด้านพิธีกรรมและไม่สนใจสถาบัน เพราะเป็นเรื่องที่มีปัญหา

นอกจากนั้น เมื่อกล่าวถึงปูชนียบุคคลทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นที่รักเคารพนับถือยกย่อง และได้รับการยอมรับในเรื่องของคุณงามความดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย การอุทิศตนเพื่อสังคมและประเทศชาติ ทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเศรษฐศาสตร์ จะต้องนึกถึงศาสตราจารย์ ดร.ป้วย อึ้งภากรณ์เป็นท่านแรก ท่านเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญและตำแหน่งสูงสุดของมหาวิทยาลัย ความรู้ความสามารถของท่านไม่ได้ปรากฏอยู่ภายในมหาวิทยาลัย ท่านยังเคยดำรงตำแหน่งสำคัญในระดับชาติหลายตำแหน่ง เช่น

ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

จะเห็นได้ว่าอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ไม่ได้เป็นแค่ นักเศรษฐศาสตร์ นักการคลัง และ นักการศึกษา ท่านยังมีบทบาทด้านการบูรณะชนบท ด้านการปลูกมโนธรรมสำนึกของเยาวชน ให้สนใจเรื่องอุดมคติ ให้อุทิศตนเพื่อคนยากไร้ ให้หาทางสร้างสันติประชาธรรม ท่านใช้ความเป็นสามัญชนช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ แต่ในปัจจุบันมีข้อสังเกตว่าการที่ประเทศไทยไม่ได้พัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง ดังที่อาจารย์ป๋วยตั้งความปรารถนาไว้นั้น อาจเป็นเพราะเหตุและปัจจัยในข้อต่างๆ ที่ท่านอธิบายไว้ยังมีการขาดตกบกพร่องอยู่ (Sivaraksa, 2014 : 138) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลและประชาชนจะร่วมมือกันสร้างเหตุปัจจัยให้สมบูรณ์ อาจจะต้องย้อนกลับไปทบทวนศึกษาผลงานและข้อเขียนของท่านที่ไม่เคยล้าสมัย ผู้เขียนจึงสนใจว่า อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์จะมีมุมมองอย่างไรในเรื่องบทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ

ในบทความนี้จะกล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาชาติในมุมมองของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ เพื่อให้เห็นว่าชาติที่พัฒนาควรจะเป็นไปในลักษณะใด จากนั้นจะเป็นแนวคิดการพัฒนาชาติกับบทบาทของพระพุทธศาสนา และผู้เขียนจะวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติตามทัศนะของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ตามลำดับต่อไป

ชาติที่พัฒนาควรจะเป็นอย่างไร

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ (Ungphakorn, 2002; 241-245) แสดงทัศนะว่า คนส่วนใหญ่พูดเสมอว่า ชาติของเราต้องการที่จะให้มีการพัฒนา แต่ท่านได้ตั้งคำถามชวนคิดในเบื้องต้นว่า เราจะพัฒนาไปเพื่ออะไร เราจะพัฒนาให้สังคมของเรามีลักษณะเป็นอย่างไร จึงเรียกได้ว่าเป็นสังคมที่เจริญและพัฒนา อาจารย์ป๋วยมีความเห็นว่าสังคมใดจะเจริญรุ่งเรืองต้องมีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ (Ungphakorn, 2002 : 242) แสดงทัศนะว่า สังคมที่มีสมรรถภาพ คือ สังคมที่ทำการกิจการต่างๆ ทั้งทางราชการและเอกชน โดยต้องลงทุนน้อยเพื่อให้ได้ผลมาก ตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้ ปราศจากการทุจริต นอกจากนี้อาจารย์ป๋วยได้ให้ความหมายของสมรรถภาพ คือ ความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะประกอบกิจการให้มีผลเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ท่านอธิบายว่า ความสามารถเกิดจากปัญญาโดยกำเนิดทาง

หนึ่ง และจากการศึกษาอบรมอีกทางหนึ่ง ซึ่งเมื่อบุคคลในสังคมมีความสามารถเป็นเบื้องต้นแล้ว เขาย่อมจะรู้จักสะสมความสามารถขึ้นมาเป็นทุนและประกอบขึ้นเป็นเครื่องมือ เครื่องจักร ทำให้มีสมรรถภาพสูงขึ้นไป วิธีการใช้เครื่องมือและความสามารถของบุคคลประกอบกันนั้น ยิ่งจะส่งเสริมวิชาการและความถนัดให้สูงยิ่งขึ้น และเมื่อความสามารถของบุคคลแต่ละคนมีการประสานกัน โดยวิธีบริหารจัดการที่ดีย่อมทำให้เกิดความสามารถส่วนรวม สรุปได้ว่าสมรรถภาพของสังคมเป็นกำลังสำคัญที่จะชักจูงให้สังคมและบุคคลในสังคมเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ซึ่งเรียกกันว่า “พัฒนา”

2. บุคคลในสังคมมีอิสรภาพและเสรีภาพ

เสรีภาพเป็นสิ่งที่ทำให้นุชนมีความแตกต่างกับสิ่งมีชีวิตอื่น เพราะถ้ามีแต่สมรรถภาพ แต่บุคคลในสังคมปราศจากเสรีภาพ สังคมนั้นย่อมเป็นสังคม “หุ่น” แม้จะมีกำลังทำให้เจริญขึ้นได้ ก็เจริญไปได้ไม่ดี เพราะเสรีภาพทำให้นุชนเราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิต เพราะ “เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตขึ้นได้” และการประกอบกิจของตนได้ตามชอบใจ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนก็ย่อมมีจิตใจที่แตกต่างกันไป อันเป็นเหตุให้สังคมนั้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเมื่อมนุษย์เราทำอะไรด้วยใจชอบ เรียกตามคติพระพุทธศาสนาว่า มีฉันทะ ย่อมจะได้ผลดีกว่าทำโดยไม่ชอบ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญาอันเป็นส่วนย่อยแห่งสมรรถภาพ มนุษย์แต่ละคนเกิดมามีศักดิ์ศรีติดตัวมา ไม่ว่าจะเป็นเกิดมาในฐานะใด ฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ เพราะ “เสรีภาพสำคัญที่สุด ถ้าเราเชื่อในศักยภาพของสมองมนุษย์แล้ว ถ้าปล่อยให้เขามีเสรีภาพแล้ว ความยุติธรรม สมรรถภาพ และความเมตตากรุณาจะมาเอง” (Ungphakorn, 2002 : 56) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งจะให้เกิดการพัฒนาในประเทศชาติขึ้นได้ แต่สิ่งที่พึงระวังคืออุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตย ได้แก่ ความโลภอย่างหนึ่ง กับความตระหนงว่าตนวิเศษอย่างหนึ่ง เป็นเหตุทำให้บุคคลเพิกเฉยและทำลายซึ่งสิทธิของผู้อื่น เป็นการเหนียวรั้งไม่ให้ชาติบ้านเมืองเจริญพัฒนาได้โดยสมบูรณ์

3. สังคมมีความยุติธรรมครอบงำอยู่

อาจารย์ป๋วยอึ๊งภากรณ์ว่า มนุษย์เราในสังคมย่อมมีความผูกพันในการอยู่ร่วมกัน โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระซบอยู่ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นคติของศาสนาพุทธ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ หรือเรียกว่ามีสามัคคีธรรม ย่อมต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ส่วนความน้อยใจ ความริษยา ความแค้นชิงชังดี ย่อมเกิดจากความรู้สึกระแวงว่าจะมีความยุติธรรมขึ้น ถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมเป็นชนวนให้เกิดทุกข์ สันติสุขย่อมหายไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง

ของสังคมในชาติเดียวกัน หรือเป็นเรื่องระหว่างชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมในชาติบ้านเมือง ที่เรียกว่า “ไม่มีชื่อไม่มีแป” ย่อมจะเกิดเหตุจลาจลภายในชาติ ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติย่อม เกิดสงคราม จึงกล่าวได้ว่าความยุติธรรมนำไปสู่สันติภาพซึ่งเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา (Ungphakorn, 2002 : 244)

4. บุคคลในสังคมมีความเมตตา กรุณา

มนุษย์เราเกิดมามีร่างกายและสติปัญญาไม่เท่ากัน บางคนแข็งแรง บางคนร่างกายไม่ สมบูรณ์ บางคนเกิดมาร่ำรวย ในขณะที่บางคนยากจน เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความไม่เสมอภาค จึง ย่อมเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดความไม่เสมอภาคให้ลดน้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้อาจารย์ ป่วยเสนอว่า ธรรมะที่จะขจัดความไม่เสมอภาคคือ ความเมตตา กรุณา ซึ่งหลักเมตตา กรุณาเป็น หลักที่สืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพ คือศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมมี สิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้ที่แข็งแรงกว่า และผู้ที่แข็งแรงกว่า มีสติปัญญามากกว่าจะ ต้องรู้จักยับยั้งไม่กอบโกยด้วยความโลภ เปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมทางสังคม ดังนั้นความ เมตตา กรุณาจึงเป็นหลักธรรมสำคัญของสังคม เพราะสมรรถภาพอย่างเดียวกันอาจทำให้เกิดความ ยุติธรรมได้ง่าย แต่จำเป็นต้องอาศัยความเมตตา กรุณา สังคมนั้นจึงจะเจริญพัฒนาโดยสมบูรณ์

บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ

ศาสนาพุทธมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การบรรลุนิพพาน พ้นเสียจากความเกิดซึ่งเป็นต้น เหตุแห่งความทุกข์ ส่วนผลทางอ้อมของศาสนาคือการสอนให้ผู้คนประพฤติดี รักษาศีล กลั้วบาป อันเป็นธรรมะที่รักษาความดี ความงาม และความจริงไว้ในหมู่มนุษย์ ทำให้ผู้ที่ ประพฤติตามคำสอนมีจิตใจผ่องแผ้ว อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (Ungphakorn, 1999 : 189) และอาจารย์ป่วยได้อธิบายถึงสิ่งที่พระพุทธศาสนาเน้นย้ำ คือ ทำให้ว่าอะไรดีชั่ว มีการรักษาศีล และมีหลักธรรมที่คอยแนะนำหลักปฏิบัติทั้งต่อตนเองและ สังคม ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้ว่า

ความดีเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและกำกับโลก ถ้าโลกเรามีความชั่วเป็นเกณฑ์ มนุษย์จะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แทนที่จะช่วยกันบำรุงหมู่คณะให้เจริญ ในด้าน ความดี ศาสนาพุทธเน้นย้ำ ขั้นแรกคือให้รู้จักแยกแยะว่าอะไรดีอะไรชั่ว เรียกว่า หิริโอตตปปะ

ต่อมาศีลที่ห้ามไม่ให้ทำการบางอย่าง เพราะเป็นภัยแก่มนุษย์ และมีคำสั่งสอนให้มีธรรมะ คือ การกระทำเป็นหน้าที่ต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อหมู่คณะ สังคมประเทศชาติ ความดีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทั้งคนและชาติ (Ungphakorn, 2002 : 195)

สำหรับผลของการอบรมสั่งสอนจากพระพุทธศาสนา ถ้าบุคคลได้รับทั้งความศรัทธาและศีลธรรมไปจะเป็นสิ่งประเสริฐ ถึงแม้ว่าบุคคลจะไม่เชื่อในด้านศรัทธาแต่มั่นคงทางด้านศีลธรรม ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาติ (Ungphakorn, 2002 : 190) แต่ถ้าปราศจากศีลธรรม ย่อมทำให้การพัฒนาประเทศบกพร่องและไม่สมบูรณ์ ทำให้การพัฒนามุ่งไปเพียงแต่ความเจริญทางด้านวัตถุ ยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้จริง คือ ความเจริญในทางปัญญาและในทางธรรม จะเห็นได้ว่า การขาดศีลธรรมทำให้โลกเสื่อมโทรม ดังนั้นบทบาทของศาสนาต่างๆ ควรจะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน เพราะไม่ว่าจะถือศาสนาใด ศีลธรรมย่อมเป็นเครื่องที่จะทำให้การพัฒนาชาติเป็นไปโดยสมบูรณ์และดียิ่งขึ้น ซึ่งการที่จะนำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดี ย่อมต้องอาศัยหลักธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนา โดยอาศัยเกณฑ์บางประการในดำเนินการพัฒนาดังนี้ (Ungphakorn, 2002 : 257-262)

1. ความเชื่อในพระพุทธศาสนาต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ ไม่เจือปนความเชื่ออื่น ไซ่กลางทางไสยศาสตร์

ถ้าหากพระพุทธศาสนาถูกแปลกปลอมและปะปนไปกับเรื่องตะกรุด คาถาอาคม และความเชื่อเรื่องดวงดาว ย่อมทำให้การเชื่อถือในศาสนานั้นไขว้เขวไปและเกิดความระส่ำระสายดังที่อาจารย์ป๋วยได้กล่าวว่า

ความเชื่อถืออันนี้ ท่านเห็นว่าเป็นภัยแก่พระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เฉพาะในเมื่อเราได้เห็น ไม่ว่าผู้ใหญ่นับนบสนนกล่าวขอให้ถูกลีตเตอร์ ขอให้สอปลไลได้

...ทุกวันนี้ก็ยังมีกรบนบสนนกล่าวในมหาวิทยาลัยหรือในที่ต่างๆ ขอให้สอปลไลได้ การบนนี้ท่านเชื่อว่าเป็นภัย ไม่ได้เชื่อว่าเป็นเรื่องความงมงายอย่างเดียว เพราะเหตุว่า ถ้าหากนักเรียนนักศึกษาหรือผู้ใหญ่เราบนบสนนกล่าวได้ ก็พ่อค้าพาณิชย์ทำไมเขาจะไม่ตัดสินใจบนข้าราชการ ตำรวจ ทหาร หรือฝ่ายปกครองไม่ได้ ก็เช่นเดียวกัน

(Puey Ungphakorn, 2002: 257)

ท่านเสนอว่า เมื่อพระพุทธศาสนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาชาติ เพราะหลักธรรมและคำสอนทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านสติปัญญาและทางด้านวัตถุ ดังนั้นจึงควรที่จะพัฒนาความเชื่อของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาให้มีความบริสุทธิ์ ไม่แปดเปื้อน ไม่ผสมกับความเชื่อทางไสยศาสตร์อันเป็นภัยต่อสังคม

2. ความเชื่อถือในพระพุทธศาสนาต้องเป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่ในเหตุและผล ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมโนางายอย่างเดียว

อาจารย์ปวยแสดงทัศนะว่า ศรัทธาไม่ใช่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ความมุ่งหมายของท่านคือต้องการแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้คนในสังคมไทยเน้นเรื่องความศรัทธามากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการศรัทธาแบบฉาบฉวยหรือศรัทธาแบบหน้าไหว้หลังหลอก ส่วนหลักศีลธรรมและความเชื่อถือที่ตั้งอยู่ในเหตุและผลไม่ได้รับการเน้นย้ำ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

แท้จริงการเชื่อถือพระอย่างฉาบฉวยโดยไม่มีศีลธรรมค้ำจุนอยู่โดยมั่นคงนั้น ตามความเข้าใจของผมจะเป็นโทษยิ่งกว่าเป็นคุณ ผู้เรียกตนว่าพุทธศาสนิกชนไปเข้าวัดฟังเทศน์โดยมิขาด เข้าตักบาตรเป็นนิจศีล แต่สายๆ หน้อยพุดบด ฉ้อโกง และละเมียดศีลอื่นๆ ย่อมเป็นคนเลว ไม่ว่าจะใช้มาตรฐานอะไรมาวัด (Ungphakorn, 2002 : 192)

3. นำหลักธรรมมาประยุกต์กับลักษณะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ (Puey Ungphakorn, 2002; 258) อธิบายว่า การที่เราจะนำเอาคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นหลักธรรมมาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน เราจำเป็นที่จะต้องคำนึงว่า สภาพปัจจุบันและลักษณะของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้น ถ้าหากเรายึดมั่นว่าพระธรรมเป็นอกาลิก คือสามารถนำธรรมะมาใช้ได้ทุกเมื่อนั้น บุคคลในสังคมจำเป็นต้องปรับวิธีการปฏิบัติเพื่อให้สามารถประยุกต์เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงจากความจริงครั้งพุทธกาล โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการที่จะใช้เป็นประโยชน์แก่บุคคลในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจารย์ปวยตั้งข้อสังเกตว่า วิธีการเทศนาที่จะดึงดูดผู้คนโดยเฉพาะนักเรียนให้น่าสนใจนั้น หากพระสงฆ์ยังใช้วิธีการเทศนาแบบเดิมจะไม่ได้ผล เพราะในการเทศนาแบบเดิมนั้น อาจจะไม่มื่ออะไรที่เป็นเรื่องปัจจุบันที่จะทำให้เยาวชนเกิดความสนใจ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยและการสัมมนาในเรื่องการประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้กับสภาพปัจจุบัน (Ungphakorn, 2002 : 147)

4. การพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ทั้งทางโลกและทางธรรม

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ (Ungphakorn, 2002; 148) เสนอว่าทางฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองจำเป็นต้องร่วมมือกัน เพราะในอดีตมีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมือง โดยเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน อาจารย์ป้วยเสนอว่า หากทางบ้านเมืองรู้จักเข้าหาวัด คือเข้าไปหาพระสงฆ์ เพื่อจะสร้างความนิยมให้แก่ประชาชนในเรื่องการพัฒนาตนเองและพัฒนาชาติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยสถาบันสงฆ์เป็นสื่อกลางในเรื่องต่างๆ อาจจะทำให้ได้ผลสำเร็จดียิ่งขึ้น หากความร่วมมือระหว่างฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสมีการดำเนินการร่วมกันไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมืองจะได้พึ่งพระพุทธรศาสนา ทางฝ่ายพระพุทธรศาสนาจะได้ทำประโยชน์แก่บ้านเมือง เมื่อมีประโยชน์เกื้อกูลกัน ฝ่ายบ้านเมืองจะเห็นความสำคัญในการพัฒนาพระพุทธรศาสนาให้มั่นคงสืบไป

วิเคราะห์บทบาทของพระพุทธรศาสนาในการพัฒนาชาติ : มุมมองของอาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์อธิบายการพัฒนาชาติว่าต้องเริ่มต้นที่ ตัวบุคคล โดยเสนอ “หลักจตุพละ” หรือกำลัง 4 ประการ ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาชาติ หากมีคณถามอาจารย์ป้วยว่า สังคมปัจจุบันนี้อาศัยคุณธรรมอะไรบ้างจึงจะพัฒนาได้ คำตอบของท่านจะเป็นดังที่พระพุทธรศาสนาได้แสดงไว้ดังนี้

1. ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา
2. วิริยพละ กำลังคือความพากเพียร
3. อดวิชชพละ กำลังคือการทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ
4. สังคหพละ กำลังคือการเกื้อกูลสงเคราะห์

ธรรมะหมวดนี้มีความสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่ทำให้คนเกิดมีกำลังหรือมีพลังในตัวที่จะทำให้มีความมั่นใจ ไม่หวั่นกลัวอะไร คือ มีกำลังปัญญา กำลังความเพียร กำลังความสุจริต กำลังการที่ได้ สงเคราะห์ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ (Phra Brahmagunabhorn P.A. Payutto, 2013 : 34) อาจารย์ป้วยเลือกนำหลักจตุพละมาอธิบาย เพราะเป็นหลักที่มีความสมบูรณ์ ทำให้ได้รู้ว่าอะไรเป็นความจริง ความดี และความงาม จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นเบื้องต้นเพื่อหาช่องทางไปสู่จุดหมายอันประเสริฐ แต่ปัญญาอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะถ้ารู้จักแต่เกียจคร้านหรือเพิกเฉย ทำให้ไม่สามารถสร้างงานหรือประโยชน์อะไรได้ ฉะนั้นจึงต้องใช้กำลังที่

2 คือ ความ پاکเพียร แต่หากมีแต่ความเพียรและปัญญา เปรียบเหมือนรถมีเครื่องยนต์ มีผู้ขับที่มีความชำนาญนั้นยังไม่พอ ต้องมีเบรคและหางเสือ คือ สติ ในการคอยรั้งไว้ไม่ให้ปฏิบัติสิ่งที่เห็นโทษและมีภัย สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือต้องคิดถึงผู้อื่น มีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง สงเคราะห์เกื้อกูลผู้อื่นให้พ้นทุกข์และมีความสุข

การพัฒนาชาติในทัศนะอาจารย์ปวญ อิงภากรณ์

การที่อาจารย์ปวญเริ่มต้นจากการตั้งคำถามว่า เราจะพัฒนาชาติไปเพื่ออะไร และต้องการให้สังคมของเรามีลักษณะอย่างไร แสดงให้เห็นว่า อาจารย์ปวญเตือนให้ไม่ให้ลืมเป้าหมาย คือ ชาติหรือสังคมที่พัฒนา และวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาชาติว่าต้องมีลักษณะอย่างไร ท่านเน้นเสมอว่า แก่นแท้ของการพัฒนา คือ การส่งเสริมให้มนุษย์แต่ละคนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยสังคมและชุมชนมีคุณภาพและสวัสดิการสูงขึ้น ซึ่งสังคมที่พัฒนาแล้วต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ ข้อนี้เป็นการให้ความสำคัญที่ความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะทำสิ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพื่อสร้างเป้าหมายของการพัฒนา คือ สังคมที่มีสมรรถภาพ ซึ่งบุคคลต้องใช้ปัญญาพลัง คือ หมั่นศึกษาและคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชา และต้องมีวิริยะพลัง คือ มีความเพียร เป็นเครื่องมือในสร้างความสามารถในตนเอง

2. บุคคลในสังคมมีอิสรภาพและเสรีภาพ อาจารย์ปวญให้ความสำคัญกับเสรีภาพ เพราะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมปัญญา อันเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถภาพที่เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ ท่านเสนอให้ส่งเสริมหลักประชาธิปไตย ซึ่งจะทำให้ประเทศพัฒนาไปได้ แต่อุปสรรคของประชาธิปไตย คือ ความโลภและความตระหนงว่าตนพิเศษเป็นเหตุทำให้ทำลายสิทธิของผู้อื่น

3. สังคมมีความยุติธรรมครอบงำอยู่ มนุษย์ในสังคมย่อมมีความสัมพันธ์กัน การที่สังคมจะอยู่ได้ก็ด้วยสามัคคีธรรม ต้องมีความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง นำไปสู่ความสันติภาพอันเป็นมูลฐานของการพัฒนา ซึ่งเสรีภาพและยุติธรรมเกี่ยวข้องกับจิตใจของมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี อาจารย์ปวญเสนอว่าต้องใช้อ่อนวัชพหลังเป็นกำลังนำไปสู่ความยุติธรรม นั่นคือการทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ

4. บุคคลในสังคมมีความเมตตากรุณา ท่านให้ข้อสังเกตว่าเมื่อผู้คนในสังคมมีความแตกต่างกัน จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดความไม่เสมอภาคให้ลดน้อยลง ธรรมะที่ขจัดความไม่เสมอภาคได้ คือ ความเมตตากรุณา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยสังคหผล คือ กำลังเกื้อกูลสงเคราะห์ผู้คนในสังคม แนวคิดลักษณะสังคมที่พัฒนาของอาจารย์ปวญมีความคล้ายคลึงบางประการกับแนวคิดระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านสังคมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

(Phra Brahmagunabhorn P.A. Payutto), 2013 : 244) ที่ท่านให้ความสำคัญกับมาตรการทางสังคม คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ให้มีบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องให้มีมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส มีความสามารถแตกต่างกัน ไม่ให้เอาไรต์เอาเปรียบกัน และเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนาไป

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ จากทัศนะอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์

อาจารย์ป๋วยให้ความเห็นว่า ผลของการศึกษาพระพุทธศาสนาจะทำให้บุคคลสามารถแยกแยะอะไรดีชั่ว ทำให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง สามารถนำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยในการพัฒนาชาติได้ สอดคล้องกับ สาทิศ กุมาร (Kumar, 2011; 156-157) ที่แสดงทัศนะว่า หากพระพุทธศาสนาถูกแยกออกจากสังคม ไม่ได้พูดถึงความทุกข์ ปัญหาและความเป็นไปของสังคม จะทำให้ธรรมชาติอุปนิสัยทางสังคม เป็นเพียงการฝึกปฏิบัติที่มีตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความงอกงามใดๆ กับสังคม ในอีกด้านอุปนิสัยทางสังคมที่ปราศจากธรรมะจะกลายเป็นการแสวงหาอำนาจและความยิ่งใหญ่ส่วนตน ดังนั้น แนวคิดของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม จึงต้องผสมผสานธรรมะและสังคมเข้าด้วยกัน ให้เจริญงอกงามไปพร้อมกัน อันหมายถึงการทำงานเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ทั้งทางเศรษฐกิจและทางจิตใจ ปลดปล่อยมวลมนุษยชาติจากความหิวโหยทางกายและโหยหาทางจิตใจ นอกจากนี้อาจารย์ป๋วยแสดงความคิดเห็นว่า การนำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดี ย่อมอาศัยหลักธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อในการสืบพระศาสนาและพัฒนาประชาชน อาจารย์ป๋วยเสนอว่าบทบาทการพัฒนาชาติต้องตั้งต้นที่ตัวของพระพุทธศาสนาว่า

1. ความเชื่อในพระพุทธศาสนาต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ ไม่เจือปนความเชื่ออื่น โชคลางทางไสยศาสตร์ เพราะการสร้างสังคมที่มีสมรรถภาพ ผู้คนในสังคมจะต้องมีปัญญาเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของเหตุและผล เราจึงควรที่จะพัฒนาความเชื่อในพระพุทธศาสนาให้มีความบริสุทธิ์ ต้องเป็นแก่นแท้ ไม่ไปผสมกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพราะพระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนเรื่องของการพึ่งอำนาจดลบันดาลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นไสยศาสตร์ หรือการพึ่งอำนาจเทพเจ้า

อาจารย์ป๋วยมีความเห็นว่า หากผู้คนในสังคมยังมีความเชื่อในการบนบานสาธยายกล่าว แสดงให้เห็นว่า พวกเขาไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง จึงต้องพึ่งอำนาจจากสิ่ง

ไม่สามารถมองเห็นได้ ท่านตั้งข้อสังเกตว่าหากผู้คนยังบนบานสานกล่าว ต่อไปประชาชนย่อมต้องให้สินบนกับข้าราชการ ตำรวจ ทหาร หรือฝ่ายปกครองได้เช่นเดียวกัน เพราะมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งจะเป็นภัยแก่ศาสนาและประเทศเป็นอย่างยิ่ง

2. ความเชื่อถือในพระพุทธศาสนาต้องเป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่ในเหตุและผล ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมโนการ การที่ชาวพุทธจะเชื่ออะไรต้องตั้งอยู่ในหลักเหตุและผล เพราะในสังคมไทยมักจะเน้นเรื่องความเชื่อที่มโนการ ทำให้ประชาชนหลงเชื่อและยึดถือโดยไม่ผ่านการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ บางครั้งผู้คนในสังคมเชื่อแบบฉาบฉวย ไม่ได้เน้นหลักจริยธรรมอันเป็นหลักความประพฤติที่ดีงาม

3. นำหลักธรรมมาประยุกต์กับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ท่านเน้นที่สภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป หากพระสงฆ์ยังใช้วิธีการหรือรูปแบบเดิมที่ไม่มีความทันสมัยหรือทันสมัยเกินไป ผู้ฟังหรือเด็กจะไม่ให้ความสนใจ พระสงฆ์จึงต้องพยายามปรับตัวเป็นอย่างยิ่ง ปรับวิธีการเทศนาเพื่อดึงดูดผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชนให้เกิดความสนใจ อันเป็นการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน

4. การพัฒนาชาติจำเป็นที่จะต้องใช้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นการร่วมมือกันระหว่างฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองจะต้องร่วมมือกัน โดยฝ่ายบ้านเมืองต้องไม่เพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดทั้งในเมืองและชนบท อีกทั้งรัฐต้องให้ความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในชุมชน ผ่านบทบาทของการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ สอดคล้องกับสุลักษณ์ ศิวรักษ์ (Sivaraksa, 2014; 187) ที่อธิบายว่ารัฐควรหันเข้าหาผู้นำทางศาสนาและผู้ที่มีคุณธรรม ส่งเสริมให้ท่านเข้าใจการพัฒนาชาติ การเมือง และมีบทบาทการเมืองอย่างถูกต้อง โดยผู้นำทางศาสนาต้องไม่เป็นหัวคะแนนให้นักการเมือง หากทางธรรมมีบทบาทช่วยเหลือทางโลกให้ลดความเลวร้าย ลดความรุนแรงมาสู่ความบริสุทธิ์ยุติธรรมจะเกิดประโยชน์กับการพัฒนาเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดพระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ตระหนักว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แยกแยะจากสังคม หรืออยู่เหนือสังคม หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ได้รับความอุปถัมภ์ให้อยู่รอดได้จากสังคม หากสังคมล่มสลาย พระพุทธศาสนาก็ดำรงอยู่ไม่ได้

พระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่วิถีในการพัฒนาจิตวิญญาณเพื่อบรรลุอุดมคติทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องนำทางที่ดีที่สุดสำหรับชาวพุทธให้รอดพ้นจากปัญหาในโลกทั้งทางวัตถุและจิต ทำให้สามารถพึ่งตนเอง พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองและสังคมของตนให้เจริญก้าวหน้าได้ พระพุทธศาสนาจึงเข้าไปตอบปัญหาและเสนอแนวทางในการพัฒนาบุคคลและสังคมในบริบทต่างๆ เช่น การนำเสนอหลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในสังคม การส่งเสริมพระ

สงฆ์ในการพัฒนาชุมชน และการเรียกร้องให้นักการเมืองมีคุณธรรม (Sirikanchana, 2014; 174) แต่ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ สังคมพุทธบริษัท ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 2005; 35) ให้ข้อคิดว่าการอยู่ได้ของพระพุทธศาสนา อยู่ได้ด้วย การมีสังคมที่ดีในหมู่พุทธบริษัท ถ้าในหมู่พุทธบริษัทไม่มีสังคมที่ดี มีการทำลายล้างกัน พระพุทธศาสนาจะหมดไป ตามการแตกสลายของสังคมพุทธบริษัท จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยทั้งทางโลกและทางธรรม โดยหมู่พุทธบริษัทต้องร่วมมือกันสร้างสังคมที่ดี มีความสามัคคี ไม่ทำลายกันเหมือนดังในสถานการณ์ปัจจุบัน

บทสรุป

จากทัศนะของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ พบว่า พระพุทธศาสนามีส่วนส่งเสริมปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาชาติให้มีความสงบเรียบร้อย หากประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมน้อมนำไปปฏิบัติ เมื่อจะตั้งเป้าหมายในการพัฒนาย่อมอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม และความยุติธรรมในสังคมด้วยความเมตตา ในกระบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปอย่างรอบคอบ มีการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน อาศัยหลัก “มีสติ” หรือ “ความไม่ประมาท” สิ่งสำคัญคือผู้นำต้องมีคุณธรรม ใช้อำนาจในการพัฒนาอย่างเหมาะสม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่เบียดเบียนประชาชน ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีอำนาจในการปกครองและข้าราชการต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนในชาติ

อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เชื่อว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญในการพัฒนาชาติ เป็นปัจจัยทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านสติปัญญาและความเจริญในทางวัตถุ โดยพระพุทธศาสนามีบทบาทในการพัฒนาชาติ คือ พระพุทธศาสนาต้องช่วยสร้างสังคมที่มีสมรรถภาพ โดยบุคคลในสังคมต้องมีอิสรภาพและเสรีภาพ สังคมนั้นต้องมีความยุติธรรมบนฐานความเมตตา กรุณาของผู้คนในสังคม

แต่การที่จะทำอย่างนั้นได้ พวกเราต้องช่วยกันพัฒนาความเชื่อในพระพุทธศาสนาให้มีความบริสุทธิ์ ไม่ผสมกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์อันเป็นภัยต่อสังคม อยู่บนฐานการเชื่อที่มีเหตุและผลคอยกำกับ อีกทางหนึ่งพระสงฆ์ควรจะมีการปรับตัวในเรื่องเทคนิคและวิธีการนำธรรมะมาสอนผู้คน ในยุคที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะการพัฒนาชาติจำเป็นต้องอาศัยทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนที่จะร่วมมือกันในการมีส่วนร่วมพัฒนาชาติของเราตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “หลักจตุพละ” หรือตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ภายใต้สังคมที่ผู้คนมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2005). **Moral and Solving social problems**. Bangkok: Sukkhapabjai.
- Kumar, S. (2011). **Spiritual compass : the three qualities of life**. Bangkok: SuanNguenMee.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2013). **Sustainable Development**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Phra Paisal Visalo. (2009). **Thai Buddhism in the future**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Sirikanchana. P. (2014). **Thai Buddhism: Unity in Diversity**. Bangkok: Thammasat University.
- Sivaraksa, S. (2014). **Puey Ungphakorn : An Honest Siamese in a Class of His own**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Ungphakorn, P. (1999). **From Womb to Tomb**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- _____. (2000). **Puey Ungphakorn : Life experience and Ideas for young people**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- _____. (2002). **Puey Ungphakorn's viewpoint about Politics and ethics**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- _____. (2002). **Puey Ungphakorn's viewpoint about Economy**. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.